

**МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

ШЕВЧУК Інна Володимирівна

УДК:351.863(477) + 351.746.1

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНИМ
ІНТЕРЕСАМ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони
громадського порядку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

Науковий консультант – доктор наук з державного управління, професор
СІЦІНСЬКИЙ Анатолій Станіславович,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
начальник науково-дослідного відділу.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
АНДРІЄНКО Микола Васильович,
Інститут державного управління та наукових
досліджень з цивільного захисту Державної
служби України з надзвичайних ситуацій,
начальник науково-дослідного центру цивільного
захисту;

доктор наук з державного управління,
старший науковий співробітник
ВАЛЕВСЬКИЙ Олексій Леонідович,
Національний інститут стратегічних досліджень,
провідний науковий співробітник відділу
розвитку політичної системи центру суспільних
досліджень;

доктор наук з державного управління, професор
ДАЦІЙ Надія Василівна,
Поліський національний університет, професор
кафедри економічної теорії, інтелектуальної
власності та публічного управління.

Захист відбудеться «25» лютого 2021 року о «12» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, к. 205.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17).

Автореферат розісланий «22» січня 2021 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. З. Масик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Протягом 2014–2020 років національна безпека України через тимчасову окупацію півострова Крим та воєнну агресію на сході України, що здійснюється Російською Федерацією, зазнала найбільш потужного удару по національній економіці за роки незалежності.

Фрагментація економічного і безпекового простору України – європейського, євроатлантичного та євразійського, побудова газопроводу «Північний потік – 2» у Балтійському морі в обхід України, фінансові втрати через блокаду своїх залізничних перевезень з боку Російської Федерації, позбавлення легітимності багатьох суб'єктів економічної діяльності на непідконтрольних територіях, втрата земель та майна українських громадян і суб'єктів підприємницької діяльності в умовах війни – це далеко не повний перелік сучасних економічних загроз від зовнішньої агресії Російської Федерації проти України.

Намагання України захистити національні інтереси в умовах протидії зовнішньої агресії наштовхуються на економічний егоїзм глобальних гравців європейського простору, а розбіжності, що існують в країнах ЄС як щодо Угоди про асоціацію України з ЄС, так і з приводу проблемних питань функціонування власне ЄС, формують для України нові загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки. Тому їх нейтралізація вимагає від держави адекватного реагування, а саме: проведення узгодженої системної державної політики національної безпеки в економічній сфері; координації діяльності органів державної влади різного рівня та органів місцевого самоврядування з питання забезпечення економічної безпеки; здійснення копійної роботи вітчизняних підприємців із досягнення консенсусу з країнами – членами ЄС щодо параметрів присутності України на європейському ринку та ін.

Важливість та необхідність ґрунтовного дослідження державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки зумовлені тим, що ця наукова проблема і дотепер не знайшла системного висвітлення у вітчизняній науковій літературі. Водночас очевидно, що якісний аналіз сучасних загроз у сфері економічної безпеки на підставі осмислення раціональних механізмів протидії та дієвих важелів державного регулювання щодо усунення цих загроз здатні сприяти захисту національних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях та забезпечити реалізацію державної політики у сфері національної безпеки України. Це дало б змогу створити національну економічну систему, яка б забезпечувала динамічний розвиток держави та її відповідність високим світовим стандартам, гарантований захист національних інтересів, гармонійний, соціально орієнтований розвиток держави в цілому, достатній економічний та оборонний потенціал навіть за найнесприятливіших варіантів розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів в Україні.

Актуальність комплексного дослідження державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки зумовлена також уведенням у дію рішення Ради національної безпеки і оборони

України від 02 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України», затвердженого Указом Президента України 24 вересня 2015 р. № 555/2015, де пріоритетними напрямками для формування і реалізації принципово нової єдиної воєнно-економічної, військово-промислової та військово-технічної політики є: визначення на державному рівні довгострокових наукових і матеріально-технічних потреб оборони, забезпечення створення, виробництва, ремонту та модернізації озброєння, військової та спеціальної техніки і боєприпасів для задоволення потреб безпеки і оборони відповідно до характеру і масштабів воєнних загроз, цілей, пріоритетів і завдань воєнної політики держави; упровадження системи стратегічного планування розвитку оборонно-промислового комплексу, взаємопов'язаного з цілями та завданнями державної політики у сфері національної безпеки і оборони, соціально-економічного та науково-технічного розвитку України; упровадження комплексу організаційних, технічних, економічних, правових та інших заходів, спрямованих на зниження залежності України від критичного імпорту продукції (товарів, робіт, послуг), підвищення ефективності міжнародного науково-технічного співробітництва, насамперед з державами – членами ЄС та НАТО; удосконалення механізмів формування і контролю за видатками на потреби оборони, оптимізації бюджетних витрат та забезпечення їх раціонального розподілу; протидія корупції в усіх її формах та ін.

Крім того, з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 визначено Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, зокрема: досягнення продовольчої безпеки; забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку та ін.

Стратегічні підходи до процесу формування якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері, закладені в Стратегії національної безпеки України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, де безпека людини визначена передумовою безпеки країни, а серед пріоритетів національних інтересів України та національної безпеки виділено: відстоювання незалежності й державного суверенітету; відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; суспільний розвиток, насамперед розвиток людського капіталу; захист прав, свобод і законних інтересів громадян України; європейська та євроатлантична інтеграція.

Також Україна має міжнародні зобов'язання щодо забезпечення економічної інтеграції в рамках членства та співробітництва з ООН, Радою Європи, НАТО та

ЄС, у яких зазначено, що розв'язання проблем соціально-економічного характеру має розглядатися як елемент безпеки та стабільності у світі.

Дослідженню й розвитку загальної теорії та практики державного управління забезпечення національної безпеки присвячено фундаментальні розробки сучасних українських учених, у яких розглянуто економічний аспект, зокрема М.Андрієнка, В.Бакуменка, В.Білоуса, І.Гасюка, В.Горбуліна, О.Дація, О.Долгого, Г.Дмитренка, Ю.Ковбасюка, В.Колпакова, Ю.Кочеткова, В.Куйбіди, М.Лахижа, Т.Маматової, В.Мандрагелі, С.Мосова, Н.Нижник, О.Оболенського, М.Осійчука, О.Полінець, В.Рижих, В.Рудніцького, О.Сальнікової, Г.Ситника, А.Сіцінського, Н.Ткачової, В.Шестака та ін.

Більш комплексно теоретико-методологічні засади економічної безпеки досліджували такі провідні зарубіжні та вітчизняні вчені, як: О.Барановський, І.Бінько, О.Білорус, З.Варналій, О.Власюк, В.Геєць, Б.Губський, Г.Дарнопих, М.Єрмошенко, Я.Жаліло, О.Жихор, С.Кіреєв, В.Мунтіян, Г.Пастернак-Таранушенко, А.Сухоруков, Ю.Харазішвілі, В.Шлемко та ін.

Безпосередньо методичну і теоретичну основу дослідження складають праці, присвячені розгляду і аналізу стану економічної безпеки держави, регіонів, підприємств, механізмів організації та управління економічною безпекою таких вітчизняних учених: Л. Акімової, О.Баженової, Л.Ганущак-Єфіменко, А.Гуменюк, І.Каліни, С.Калініної, Н.Карачиної, Г.Козаченко, І.Комарницького, О.Користіна, А.Котюка, Є.Крихтіна, С.Мочерного, В.Ортинського, О.Поважного, В.Предборського, А.Сукрушева, В.Чубая, О.Шнипка та ін.

Деякі аспекти аналізу факторів та умов, критеріїв економічної безпеки, дослідженню проблем уразливості національних економік, класифікації загроз економічній безпеці та механізмів їх локалізації були предметом окремого розгляду зарубіжних науковців, серед яких необхідно виділити: Л.Абалкіна, Г.Атаманчука, В.Амітана, С.Глазьєва, Х.Маховські, К.Мердока, Н.Павлова, О.Рогозіна, В.Сенчагова, Сунь Даліня, В.Тамбовцева, Г.Хеллмана, Ф.Шварца, Й.Шумпетера та ін.

Дослідженню впливу процесів глобалізації та геополітичної міжнародної ситуації на процес державного регулювання у сфері економічної безпеки присвячені наукові здобутки О.Білоуса, О.Валевського, Р.Войтович, Н.Дацій, Л.Герасіни, О.Линдюк, Д.Лук'яненка, А.Мазаракі, І.Розпутенка, В.Рокочі, А.Смоленюка, О.Фурси, Л.Чекаленко та ін.

Водночас наукові дослідження, у яких із позицій системного підходу розглядаються державно-управлінські аспекти комплексної проблеми у сфері забезпечення економічної безпеки в цілому та механізмів державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки зокрема, практично відсутні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. В основу дисертації покладено результати досліджень і розробок, отриманих автором за безпосередньої участі в науково-дослідній роботі Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова за темою «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави»

(ДР № 0108U008927), у якій роль автора полягала в дослідженні питання механізмів забезпечення економічної безпеки. Крім того, в основу дисертації покладено результати досліджень, отриманих дисертантом за безпосередньої участі в науково-дослідній роботі Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування за темою «Фінансові механізми регулювання діяльності юридичних і фізичних осіб в економічному та соціальному середовищі» (ДР № 0110U007929), де автором було здійснено аналіз основних макроекономічних показників та визначено основні економіко-соціальні тенденції, що мають вплив на сферу економічної безпеки держави; сформульовано сутність економічного механізму як державно-управлінського впливу в моделі державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є наукове обґрунтування державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, розробленні науково-практичних рекомендацій органам державної влади та органам місцевого самоврядування щодо шляхів формування якісно нової державної економічної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері та підвищення їх ефективності у системі державного управління в контексті вимог Стратегії національної безпеки України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких *завдань*:

- проаналізувати стан розробки наукової теми та розглянути теоретичні підходи до неї, виявити перспективні напрями дослідження;
- розкрити ціннісний аспект національних інтересів як ключового об'єкта економічної безпеки України;
- розвинути понятійно-категоріальну базу науки державного управління у сфері забезпечення економічної безпеки;
- на основі системного аналізу розглянути нормативно-правову базу з питань державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки;
- установити джерела наявних і можливих загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки;
- виявити проблемні питання державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки;
- проаналізувати зарубіжний досвід протидії загрозам економічній безпеці;
- розробити модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки;
- запропонувати перспективні напрями вдосконалення державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки та важелі забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії та глобалізаційних перетворень;

– розробити проект Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Об’єкт дослідження – процес формування та реалізації державної політики у сфері економічної безпеки.

Предмет дослідження – державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що дало змогу систематизувати емпіричну інформацію, проаналізувати передумови виникнення загроз національній економічній безпеці й сучасний стан загроз економічній безпеці держави, розробити державно-управлінські механізми протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

У процесі підготовки дисертації використано низку наукових методів, зокрема: теоретичні – загальнонаукові й логічні методи пізнання об’єктивної дійсності (індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення, аналіз, синтез, конкретизація) для формулювання мети, завдань, об’єкта і предмета дослідження, узагальнення результатів дослідження, конкретизації висновків, визначення змісту вихідних дефініцій досліджуваного понятійно-категоріального апарату, обґрунтування методологічних основ вироблення державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері; формально-логічні методи використано для дослідження змісту, структури, форм, логічних взаємозв’язків, сутності механізмів державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Крім вищенаведених методів, вирішення конкретних завдань забезпечувалось за допомогою ще таких методів, як: – систематизації для складання характеристики понять та визначень «національні інтереси України», «економічна безпека» як функції державного управління в різних галузях науки; – порівняльно-правового методу для дослідження особливостей законодавчого врегулювання сфери забезпечення економічної безпеки в Україні, упорядкування законодавчих документів із формування управлінської, організаційної, функціональної структури системи державного управління розробкою та реалізацією державної економічної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері, удосконалення категоріального апарату; – метод моделювання, що дав можливість розробити модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки та запропонувати зміст шляхів і напрямів удосконалення організаційного та правового механізму державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки; – метод компаративного аналізу, що дав змогу вивчення зарубіжного досвіду щодо правового регулювання організації та здійснення протидії загрозам економічній безпеці.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційна робота є комплексним дослідженням у галузі науки «Державне управління», що полягає

в науковому обґрунтуванні теоретичних аспектів, розробленні науково-практичних рекомендацій щодо шляхів формування якісно нової державної економічної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері та підвищення ефективності державного регулювання протидії загрозам у цій сфері в умовах, з одного боку, реформування системи забезпечення національної безпеки, а з другого – інтеграції України у світовий економічний простір, що дало змогу запропонувати принципово новий підхід до підвищення ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час організації та вжиття заходів щодо протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

У дисертації:

уперше:

– встановлено новий концепт державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, що полягає в необхідності врегулювання питань координації та взаємодії між компетентними державними органами всіх рівнів з обов'язковим залученням інституцій громадянського суспільства до виконання управлінських функцій, що пов'язані із забезпеченням реалізації державної політики у сфері національної безпеки України з метою протидії загрозам економічній безпеці держави, створення ефективної системи державного регулювання щодо захисту національних економічних інтересів України на національному і міжнародному рівнях в умовах зовнішньої агресії;

– розроблено модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, сутність якої полягає у створенні ефективних державно-управлінських механізмів, що мають забезпечити реалізацію державної політики у сфері національної безпеки, спрямованої на виконання державно-управлінських завдань щодо реалізації державної економічної політики: виявлення передумов виникнення загроз національній економічній безпеці; адекватного реагування на загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки; зменшення критичних загроз в економіці; ужиття першочергових антикризових заходів у сфері економічної безпеки, що дасть можливість створити національну систему забезпечення економічної безпеки;

– визначено та концептуально обґрунтовано пріоритетні напрями підвищення ефективності державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, що відповідають критеріям ефективності державного регулювання, а саме: досяжності стратегічних, тактичних та оперативних цілей у визначеній сфері; цільової результативності (відповідність реального стану досліджуваної сфери визначеним цілям); балансу інтересів суб'єктів сфери економічної безпеки; дієвості ринкового механізму; відкритості національної економіки (процеси економічної інтеграції у міжнародний простір). Реалізація напрямів здійснюватиметься на кількох рівнях: відомчому, загальнодержавному,

міжнародному, де управлінські функції втілюються через дотримання відповідно до Конституції і законів України міжнародних зобов'язань, ужиття правових, організаційних, фінансово-економічних, інформаційних, безпекових заходів та застосування відповідних засобів з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування для забезпечення економічної безпеки держави під час проведення економічних реформ і з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на національну безпеку;

– розроблено проект Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, яка спрямована на визначення ключових, стратегічно важливих напрямів державної політики щодо захисту національних інтересів держави в економічній сфері, вироблення та практичного впровадження механізмів протидії загрозам економічній безпеці з метою соціально-економічного розвитку держави й зміцнення обороноздатності держави;

удосконалено:

– систему принципів забезпечення економічної безпеки, що базується на верховенстві закону під час забезпечення економічної безпеки; додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави; взаємної відповідальності особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки; своєчасності й адекватності заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів; пріоритетом договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру; інтеграції національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою, зокрема, цю систему доповнено такими принципами: цільової узгодженості, безпекової та оборонної спрямованості, критеріальності й прогнозованості загроз у сфері економічної безпеки; компетенції недержавних суб'єктів забезпечення економічної безпеки; відкритості й послідовності політики протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки;

– механізм президентського контролю за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації щодо захисту економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях, що має право контролю за актами Кабінету Міністрів України (пункт 15 частини першої статті 106) шляхом зупинення їх дії з мотивів невідповідності Основному Закону держави з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності та більшість контрольно-наглядових функцій за всіма органами публічного адміністрування та включає систему першочергових антикризових заходів, що вживаються з боку Президента України, Офісу Президента України, Ради національної безпеки і оборони України та інших допоміжних органів і служб, шляхом вибору конкретних сил і засобів забезпечення національної безпеки, осмислення механізмів протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки з метою зменшення критичних загроз в економіці (надмірна «тінізація економіки», монополізація ключових галузей реального сектору економіки, небезпечний обсяг зовнішнього державного боргу,

залежність економіки від кон'юктури світової економіки, посилення структурних деформацій в економічній сфері), створення національної економічної системи, яка б забезпечувала якісний динамічний розвиток держави;

– місію парламентського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо захисту національних інтересів України від загроз в економічній сфері, що є одним з елементів стримувань і противаг у взаємодії законодавчої і виконавчої влади шляхом роботи постійних і тимчасових (спеціальних і слідчих) комітетів (комісій) парламенту для застосування конституційно-правових санкцій та послідовного введення низки управлінських заходів щодо захисту економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях з метою забезпечення готовності економіки до відбиття Україною збройної агресії; розвитку оборонно-промислового комплексу як потужного високотехнологічного сектору економіки; забезпечення цілісності та захисту інфраструктури в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, та особливого періоду; юридичного захисту в міжнародних інституціях майнових інтересів фізичних і юридичних осіб України та Української держави, порушених Російською Федерацією;

– теоретичні підходи до розуміння сутності та ролі громадського контролю щодо нагляду за діяльністю органів публічного управління у сфері економічної безпеки та захисту національних інтересів України від загроз в економічній сфері, у межах якого конкретизовано організаційно-функціональну роль громадського контролю, яка полягає в інтеграції структур громадянського суспільства в напрямі вироблення та реалізації державної політики у сфері економічної безпеки і відповідно до інтересів громадськості; громадську участь у роботі громадських та експертних рад при державних органах, що діють у сферах економіки та національної безпеки; громадську самоорганізацію як засіб громадського контролю та його моделі (громадський аудит і громадська експертиза) й визначено особливості їх впливу на діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;

– понятійно-категоріальну базу теорії державного управління шляхом уточнення сутнісних характеристик таких понять, як: «формування державної політики у сфері економічної безпеки», «реалізація державної політики у сфері економічної безпеки», «національні інтереси у сфері економічної безпеки», «захист національних інтересів у сфері економічної безпеки», «система державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «громадський контроль за забезпеченням економічної безпеки»;

набули подальшого розвитку:

– механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки (організаційний, правовий, економічний, соціальний, інформаційний та безпековий), основна роль яких полягає в спрямуванні на проведення узгодженої системної державної політики щодо забезпечення економічної безпеки; забезпечення реформування системи забезпечення національної безпеки; формування та реалізації принципово нової єдиної воєнно-економічної політики; забезпечення економічного розвитку держави;

– обґрунтування змісту і класифікації загроз економічній безпеці держави в умовах зовнішньої агресії, які необхідно враховувати під час формування механізмів державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки і на основі яких можна виділити такі напрями стратегічних цілей розвитку: підвищення ефективності державного регулювання, спрямованого на захист національних економічних інтересів України на національному і міжнародному рівнях; використання безпекових інструментів регулювання, що відповідають новим цілям суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку України та державної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері;

– конкретизація можливих негативних наслідків у разі відсутності заходів реагування на загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки, зокрема в політичній, економічній, соціальній, безпековій сферах, з метою оцінювання реальних ризиків та загроз у цих сферах, що можуть призвести до дестабілізації суспільно-політичної, соціально-економічної та безпекової сфер; втрати державного контролю за стратегічними галузями (підприємствами); небезпечного зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; падіння рівня довіри до владних структур.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наукові положення, викладені в дисертаційній роботі, зокрема ті, які доведені до рівня практичних рекомендацій, є основою для формування механізмів державного регулювання щодо протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Окремі положення дисертаційної роботи використано в практичній діяльності:

– Хмельницького центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій під час організації та проведення навчання публічних службовців Хмельницької області; у процесі підготовки тематичних зустрічей, лекцій, круглих столів, практичних занять щодо формування громадянських компетентностей державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування з питань протидії загрозам економічній безпеці України в умовах воєнної агресії; під час розроблення навчально-методичних матеріалів, а саме укладанні інформаційно-довідкових

матеріалів «На допомогу працівникам управлінь (відділів) економіки районних державних адміністрацій, виконкомів міських (міст обласного значення) рад» у частині розкриття таких тем: «Основні показники та методи оцінки рівня безпеки в економічній сфері України», «Особливості державної політики щодо гарантування економічної безпеки України» (акт про впровадження від 28 грудня 2017 р. № 450/01-23/2017);

– Хмельницької обласної ради в процесі визначення та систематизації викликів і загроз сталому економічному зростанню регіону, які наведено в Програмі соціально-економічного розвитку Хмельницької області на 2018 р. (довідка про впровадження від 07 травня 2018 р. № 831/01-15);

– Національної академії державного управління при Президентові України в науково-дослідну роботу «Теоретико-прикладні аспекти визначення професійних кваліфікацій та сертифікації державних службовців» через обґрунтування загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки, у разі несвоєчасного прийняття стандартів професійної діяльності публічних службовців; під час читання лекцій та проведення практичних занять з дисциплін: «Кадровий менеджмент та публічна служба», «Стратегічне управління», «Управління змінами» (довідка про впровадження від 19 червня 2018 р. № 1/15-15-433);

– Тернопільського національного економічного університету, де результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес під час вивчення таких навчальних дисциплін, як: «Державне управління», «Антикризове управління», «Стратегічне управління економічним розвитком», «Національна економіка України» (акт про впровадження від 10 жовтня 2018 р. № 126-27/1854);

– Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту щодо впровадження дієвих напрямів державного управління у сфері цивільного захисту, що передбачають заходи законодавчого, виконавчого та контрольного характеру, пов'язаних із захистом населення й територій, визначення повноважень органів публічної влади в цій сфері, особливо в режимі воєнного стану (довідка про впровадження від 13 листопада 2018 р. № 93/15-1560);

– Львівського державного університету внутрішніх справ у рамках освітнього процесу, зокрема під час читання лекцій та проведення семінарських занять з навчальних дисциплін: «Основи економічної безпеки», «Економічна безпека держави та суб'єктів господарювання», «Детективна діяльність у сфері економічної безпеки» (акт про впровадження від 19 листопада 2018 р. № 68);

– Інституту законодавства Верховної Ради України в процесі законотворчої діяльності, зокрема дисертантом були надані пропозиції щодо правового регулювання розвитку та удосконалення сфери економічної безпеки до Закону України «Про національну безпеку України» № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. (довідка про впровадження від 29 серпня 2019 р. № 22/305-1-15).

– Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова у рамках участі в науково-дослідній роботі за темою «Управлінські та

правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (ДР № 0108U008927), у якій роль автора полягала в дослідженні питання механізмів забезпечення економічної безпеки та впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес, зокрема при вивченні таких дисциплін як: «Контролінг в органах публічного адміністрування», «Корпоративне управління», «Стратегічне управління», «Регіональна організація публічного адміністрування» та «Концептуальні та організаційно-правові засади забезпечення національної безпеки» (акт впровадження від 18 грудня 2019 року № 01002/19).

– Управління держенергонагляду у Хмельницькій області в частині реалізації державної енергетичної політики та при плануванні розвитку енергетики Хмельницької області, включаючи електроенергетичний, газовий і теплоенергетичний сектори (довідка про впровадження від 03 грудня 2020 р. № 8/35-282-20).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, теоретичні та прикладні результати якої отримано особисто. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, дисертантові належать розробка класифікації суб'єктів обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства високотехнологічного сектору економіки [23]; обґрунтування актуальності адаптаційних змін у сфері економічної безпеки макро-, мезо- та мікрорівня [24]; проведено збір аналітичних даних та зроблено аналіз і сформовано відповідні висновки, щодо стану економічної свободи України [25].

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення й результати дисертаційної роботи оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (Хмельницький, 2016); «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (Хмельницький, 2018); «Шістнадцяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 2017); «Національна безпека України: актуальні проблеми правового забезпечення» (Дніпро, 2017); «Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави» (Хмельницький, 2018); «Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах» (Дніпро, 2018); «Економічний і соціальний розвиток України у ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації» (Тернопіль, 2018); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 2018); «Емерджентність економічних систем у сфері управління суспільним розвитком» (Черкаси, 2018); «Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах» (Полтава, 2018); «Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку» (Київ, 2018); «Corporate governance: strategies, technology, processes» (Leipzig, 2018); «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 2018); «Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління»

(Одеса, 2018); «Україна в системі сучасного міжнародного правопорядку та Європейської інтеграції: загальнотеоретичні та практичні проблеми» (Київ, 2018); «Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком» (Дніпро, 2018); «Економіка, юриспруденція, політика, публічне адміністрування» (Харків, 2018); «Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі» (Київ, 2018); «European experience and its application in training of economics and management» (Poland, 2019); «Digital and Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies» (Poland, 2019); «Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір» (Хмельницький, 2019); «Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів» (Київ, 2019); «International conference on economics, accounting and finance (Czech Republic, 2020); «Дев'ятнадцять осінніх юридичних читань» (Хмельницький, 2020).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 50 наукових праць, зокрема: основні результати дисертації висвітлені в одній монографії; у 17 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України з державного управління; у семи наукових працях у зарубіжних виданнях (три – у виданнях, що входять до наукометричних баз даних Scopus та Web of Science); у 25 тезах доповідей та матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів зі списком використаних джерел до кожного, висновків та додатків. Повний обсяг дисертації становить 440 сторінок, з них 400 – основного тексту. Робота містить чотирнадцять рисунків, двадцять сім таблиць в основному тексті та тринадцять додатків. Список використаних джерел налічує 332 найменування, у тому числі 30 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; розкрито сутність і ступінь наукової розробки проблеми; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами досліджень; визначено мету і завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; охарактеризовано наукову новизну отриманих результатів, їх практичне та наукове значення, особистий внесок здобувача; наведено дані щодо апробації результатів дослідження, публікацій, структури та обсягу дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки»* – розкрито сутнісні характеристики економічної безпеки та її складових; проаналізовано національні інтереси як об'єкт економічної безпеки України; проведено аналіз еволюції теорії та практики державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки; розкрито сучасний стан нормативно-правового забезпечення.

У розділі зазначено, що узагальнення теоретичних засад державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки дало змогу виявити, що, попри наявність ґрунтовних досліджень у галузях національної безпеки, юридичних, економічних наук, тематика державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки ще не була предметом окремого дослідження. Крім цього зазначено, що кризова ситуація в країні та збройна агресія з боку Російської Федерації значно посилили необхідність ґрунтового визначення й детального дослідження не тільки категорій національних інтересів та економічної безпеки держави, а і її складових протидії загрозам національним інтересам та системи забезпечення економічної безпеки держави, від синергетичного ефекту взаємодії яких залежить безпека держави в економічній, безпековій та інших сферах держави і суспільства.

Доведено, що втрата національних інтересів для держави – це втрата її ідентичності та самобутності як нації. Тому захист національних інтересів, особливо в економічній сфері, є базисом, основою економічної незалежності держави.

Проаналізовано національні інтереси як об'єкт економічної безпеки України, до яких належать: захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; забезпечення економічної стабільності через самодостатність, стабільність та конкурентоспроможність національної економіки; розвиток сектору безпеки і оборони; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; утвердження позитивного зовнішньополітичного іміджу держави; створення умов для розвитку духовності населення, покращення фізичного здоров'я нації; збереження інтелектуального та наукового потенціалу країни, урегулювання питання мобільності молоді; розвиток інституцій громадянського суспільства.

Автором на підставі аналізу з'ясовано, що економічна безпека України є складовою частиною національної безпеки, забезпечення якої характеризується здатністю до високого і стійкого економічного зростання; ефективним задоволенням економічних потреб; контролем держави за рухом і використанням національних ресурсів; захистом економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях; стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз національній економічній безпеці; адекватним реагуванням на загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки з метою реалізації державної політики у сфері національної безпеки України.

Проведений аналіз законодавчих та нормативно-правових актів, які визначають особливості забезпечення національної безпеки свідчить, що наявна нормативно-правова база здебільшого має декларативний характер, адже на сьомий рік зовнішньої агресії Україна все ще не має базового документа для забезпечення економічної безпеки та зменшення критичних ризиків і загроз в економіці, що ускладнює реалізацію державної політики національної безпеки з

нейтралізації економічних загроз. Тому розроблення і прийняття спеціального комплексного законодавчого акта, спрямованого на виявлення та ідентифікацію всіх загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки, урегулювання питань реагування та протидії цим загрозам, дасть змогу створити умови для забезпечення розвитку економіки, зростання капіталізації бізнесу, добробуту населення, національної безпеки і оборони.

У **другому розділі** – *«Концептуально-методологічні засади дослідження стану сфери економічної безпеки в умовах протидії загрозам національним інтересам держави»* – розкрито складові й основні завдання системи економічної безпеки держави; виявлено основні показники і методи оцінки рівня безпеки в економічній сфері України; проаналізовано особливості формування та реалізації державної політики щодо гарантування економічної безпеки України; охарактеризовано механізми державного регулювання в цій сфері.

Установлено, що головними причинами ризиків та загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки України є: загострення економічної кризи в Україні в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації; зростання корупції; погіршення добробуту населення та зростання рівня безробіття; підвищення «тінізації» економічної діяльності; різке зниження реального ВВП; втрата інвестиційної привабливості держави; певна декларативність правових актів, відсутність чіткого закріплення і дотримання процедур здійснення контролю, насамперед, громадського; низька ефективність організації діяльності силових структур забезпечення економічної безпеки; нераціональна система органів виконавчої влади на центральному рівні, неефективна організація системи влади на регіональному рівні щодо протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Автором на підставі аналізу з'ясовано, що для досягнення найвищого рівня економічної безпеки необхідно створити максимальну безпеку її основних функціональних складових. Так, економічна безпека України, будучи однією з визначальних складових підсистем національної безпеки країни, водночас має складну структуру, охоплюючи власні складові.

Зазначено, що складовими економічної безпеки країни згідно з *«Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України»*, затвердженою Міністерством економіки України, є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна та продовольча безпека. Цей перелік складових економічної безпеки є дещо суперечливим та викликає критичні зауваження науковців і практиків, які у своїх наукових працях наголошують, що основними структурними елементами економічної безпеки, які необхідно застосувати під час аналізу економічної безпеки України, є: сировинно-ресурсна безпека; енергетична безпека; фінансова безпека; соціальна безпека; інноваційно-технологічна безпека; продовольча безпека; зовнішньоекономічна безпека. Відсутність єдиного розуміння суті економічної безпеки та визначення її складових як у науковій літературі, так і в нормативно-правовій базі

породжує низку суперечностей та зумовлює актуальність подальших наукових розробок у цій сфері. Дисертантом до економічної безпеки держави запропоновано віднести ті складові елементи, які характеризують лише економічні процеси та суміжні з ними явища, а саме: інвестиційно-інноваційну, фінансову, зовнішньоекономічну, продовольчу, енергетичну та кадрову безпеку.

Визначено основні макроекономічні показники, які дадуть змогу найбільш повно та якісно охарактеризувати ситуацію в сфері економічної безпеки України.

Проаналізовано особливості формування та реалізації державної політики щодо гарантування економічної безпеки України, яка передбачатиме оптимальне поєднання інтересів країни із інтересами світової спільноти. Серед пріоритетних напрямів такої політики доцільно виділити такі: позбавлення економічної та політичної залежності України від економік й політичної волі інших країн та формування іміджу повноцінного члена міжнародної спільноти; вироблення чіткої зовнішньополітичної позиції; захист національних інтересів в частині збереження цілісності та недоторканності державних кордонів, державного суверенітету та недопущення втручання у внутрішні процеси країни; модернізацію національної економіки та зменшення залежності від міжнародної економічної допомоги.

Визначено й охарактеризовано механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, зокрема організаційний, правовий, економічний, соціальний, інформаційний та безпековий.

Організаційний механізм – це система основних дій та заходів, змістом яких є забезпечення економічної безпеки, який спрямований на протидію загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, зокрема організацію та здійснення управлінських функцій, що пов'язані із забезпеченням реалізації державної політики у сфері національної безпеки України з метою протидії загрозам економічній безпеці держави, шляхом створення ефективної системи державного регулювання захисту національних економічних інтересів України на національному і міжнародному рівнях тощо.

Правовий механізм – це система законодавчих та нормативно-правових норм державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, яка може бути реалізована шляхом прийняття системного законодавства, спрямованого на врегулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки; узгодження правових норм з питань забезпечення взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення економічної безпеки (недержавними органами, установами, організаціями та фізичними особами), що надають послугу забезпечення безпеки в економічній сфері, у якій діють чинники небезпек і загроз; урегулювання питань суспільних відносин у сфері економічної безпеки на підставі усталених принципів права; упровадження Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, що

сприятиме підвищенню ефективності формування якісно нової державної економічної політики, спрямованої на виявлення загроз економічній безпеці та вироблення політики держави щодо їх нейтралізації тощо.

Економічний механізм – це комплекс методів, засобів та прийомів, взаємоузгоджених та взаємопов'язаних між собою, які слугують інструментом реалізації управлінської діяльності в системі забезпечення національної безпеки, на основі законодавчих актів, що регулюють питання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки з метою створення умов для ефективного функціонування національної економіки на основі вирішення відповідних завдань, зумовлених безпековими функціями держави щодо здатності захистити економічні інтереси від зовнішніх і внутрішніх загроз тощо.

Інформаційний механізм – це комплекс інформаційно-комунікаційних засобів, які забезпечують формування інформаційного ресурсу для протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, шляхом: підвищення інформованості громадськості про стан забезпечення національної безпеки в економічній сфері; поширення інформації за допомогою засобів масової інформації про стан економічної безпеки та загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки; активізації пропаганди у сфері протидії негативним впливам інших держав щодо життєздатності та стійкості української економіки; посилення інформаційних заходів щодо запобігання впливу кризових явищ світової економіки на Україну тощо.

Соціальний механізм – це комплекс соціальних заходів, спрямованих на стимулювання економічного зростання, підвищення соціальних стандартів та зміцнення соціальної стабільності в суспільстві шляхом запобігання та протидії корупції; зменшення нелегальної зайнятості; забезпечення реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами; збереження інтелектуального та наукового потенціалу країни, урегулювання питання мобільності молоді тощо.

Безпековий механізм – це комплекс військових (правоохоронних) заходів, що спрямований на протидію загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки та реалізується шляхом організації оперативно-службової, оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності з метою своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці в економічній сфері; прогнозування та запобігання загроз економічній безпеці; оперативного реагування на кризові та надзвичайні ситуації в суспільно-політичній та соціально-економічній сфері тощо.

У **третьому розділі** – «*Сучасний стан економічної сфери та аналіз загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки*» – проаналізовано динаміку внутрішніх складових економічної системи України в умовах протидії загрозам національних інтересів; розкрито вплив зовнішніх складових економічної безпеки в умовах агресії з боку Російської Федерації; досліджено вплив загроз економічній безпеці України на рівень життя населення та стан захищеності національної економіки; виявлено проблемні питання державного

регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Розрито зміст внутрішніх і зовнішніх загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки та передумови їх виникнення. До зовнішніх загроз віднесено: нестабільність національної валюти; скорочення іноземних інвестицій; нестійкий характер зовнішньої торгівлі; зростання зовнішнього боргу; залежність держави у сфері постачання енергоносіїв та ін. Серед внутрішніх загроз визначаємо незначну частку інноваційної продукції; неефективне державне регулювання економіки; низьку конкурентоспроможність продукції на світовому ринку; корупцію в органах публічного управління; невисокий рівень життя населення; вплив капіталу за кордон та ін.

Проаналізовано стан та тенденції соціально-економічного, гуманітарного та політико-правового розвитку держави в умовах глобалізаційних викликів та кризових явищ у світовому економічному просторі. Виявлено, що індекс промислового виробництва почав знижуватись у 2012 році внаслідок впливу на українську економіку світової економічної кризи і показав неспроможність уряду приймати ефективні антикризові управлінські рішення.

Встановлено, що за період 2014–2018 років Україна імпортувала енергоресурсів на загальну суму 60 млрд. дол., що становить майже половину річного ВВП України. Така ситуація потребує перегляду державної політики в енергетичному секторі та ефективного використання енергетичного потенціалу через розробку системи заходів щодо енергозбереження, модернізації сектору для сприяння залученню іноземних інвестицій, фінансуванню інвестиційних програм, зростанню частки відновлювальних джерел енергії (біомаси, гідроенергетика, альтернативне паливо).

Установлено, що навантаження на державний бюджет веде до зростання зовнішнього державного боргу країни. Так, обсяг боргового навантаження в гривнях на одну особу за період 2010–2018 років зріс у 6,5 разів (рис. 1).

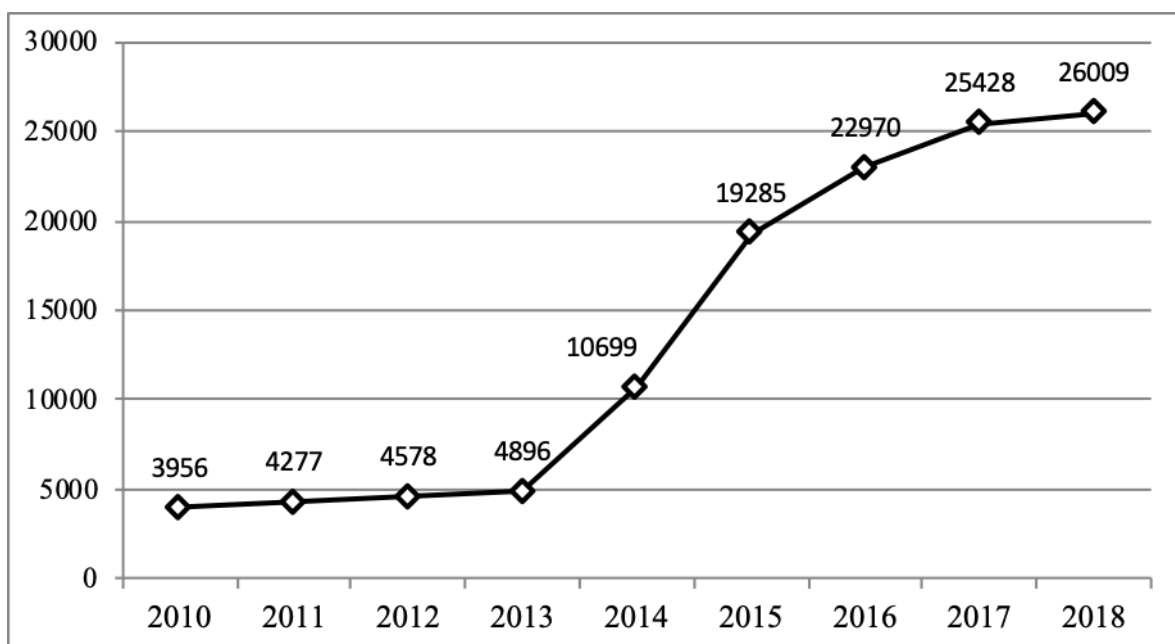

Рис. 1. Обсяг зовнішнього боргу України, що припадає на 1 особу, грн.

Виявлено, що одним із ключових напрямів прискорення економічного розвитку держави є нарощення інтелектуально-кадрового продукту та визначення інноваційності як домінантної характеристики моделі соціально-економічного розвитку держави, що потребує створення умов для інвестиційної привабливості країни. Аналіз витрат на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт за період 2010-2018 років засвідчив про зростання обсягів фінансування удвічі, що є вкрай низьким показником. Витрати на фундаментальні наукові дослідження зросли лише на 73 %, на прикладні – наукові дослідження та науково-технічні розробки більше ніж у два рази.

Визначено, що серед ключових інвесторів України слід виділити Нідерланди, Кіпр, Віргінські острови (Брит.), Велика Британія, Швейцарія. Україна для розміщення своїх інвестицій пріоритетними обирає Кіпр, Російську Федерацію, Латвію та Віргінські острови (Брит.). Темп росту прямих інвестицій з України за період 2010-2018 року становить 109 % і характеризується відносною стабільністю.

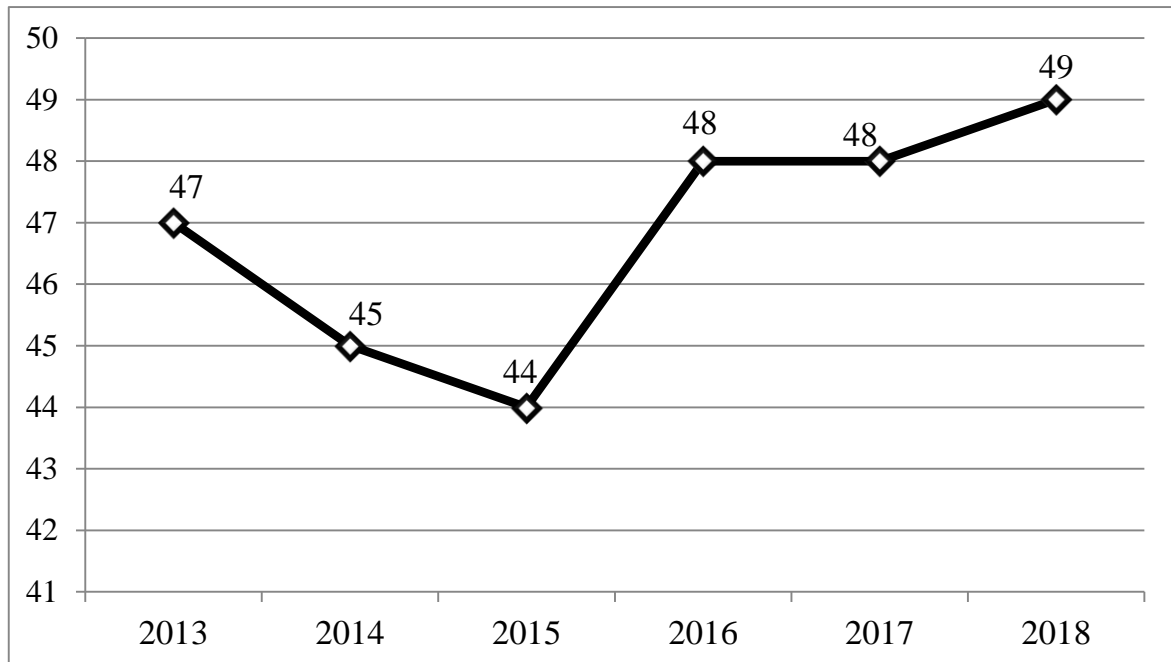

Рис. 2. Інтегральний показник рівня економічної безпеки України за 2013–2018 роки

Аналіз значення інтегрального показника рівня економічної безпеки України за аналізований період засвідчив про відносно збалансований розвиток окремих складових економічної безпеки та слугує базисом для перегляду та удосконалення системи заходів щодо забезпечення економічної безпеки держави, коректування стратегічного вектора розвитку України.

Аналіз даних провідних рейтингових агентств, зокрема «Standard and Poor's» (S&P), «Fitch Ratings» (Fitch), «Rating and Investment Information, Inc.» (R&I) та «Moody's Investors Service» (Moody's) дав змогу відзначити відносну стабільність національної економіки та позитивні зрушення щодо покриття боргових зобов'язань починаючи з 2015-2016 років. Оцінка індексу економічної

свободи свідчить про зростання значення індексу: з 46,4 балів у 2010 році до 51,9 у 2018 році зі 100 можливих балів.

Враховуючи проблему та завдання дисертаційного дослідження, для визначення ключових загроз національним інтересам України в сфері економічної безпеки було проведене соціологічне анкетування з метою аналізу основних джерел і причин їх виникнення, пріоритетних шляхів та важелів державного регулювання протидії загрозам економічній безпеці держави. Одноставну позицію респонденти зайняли щодо визначення найбільших загроз. Основною є збройна агресія Російської Федерації (не тільки тимчасова окупація АРК, а й військові дії що продовжуються на сході України). Другою за значенням загрозою визначено зростання зовнішнього боргу держави, що свідчить про розуміння респондентами нестабільної економічної ситуації в країні й неможливості виправити таку ситуацію виключно за допомогою траншів МВФ. Вагомою загрозою також залишається корупція. Найменший вплив на економічну безпеку здійснює загроза залежності України від політики ЄС та НАТО (позиція зрозуміла через активне пропагування державою проєвропейського напрямку й поняття «залежність» інтерпритується як посилення співпраці) та критичну кількість мігрантів, які виїжджають на навчання й роботу (на жаль, факт навчання студентів за кордоном сприймається батьками та студентами як позитивна тенденція, яка вкрай негативно відображається на ситуації в освітній сфері).

Виявлено, що проблемними питаннями державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки є: недосконалість нормативно-правової бази з регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки; послаблення системи державного регулювання і контролю за процесом реалізації національних інтересів в економічній сфері; відсутність цілісності та системності державно-управлінських впливів на загрози у сфері економічної безпеки; проблеми інституціонального забезпечення економічної безпеки держави на регіональному рівні; позбавлення легітимності багатьох суб'єктів економічної діяльності на невідконтрольованих територіях, втрата земель та майна українських громадян і суб'єктів підприємницької діяльності в умовах зовнішньої агресії; високий ступінь функціонування організованої економічної злочинності та «тінізація» економіки; корупція в системі економічної безпеки; незавершеність реформування сектору безпеки і оборони, що не дає змоги чітко відстежувати, реагувати та вживати своєчасних і адекватних заходів із усунення загроз економічній безпеці; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій; довготривалість та системність глобальної економічної кризи, хаос та депресія в сучасній світовій економічній системі; зниження інноваційно-інвестиційної та ділової активності; втрата довіри до органів державної влади та вітчизняних фінансових інститутів тощо.

У **четвертому розділі** – *«Зарубіжний досвід державного регулювання протидії загрозам національним інтересам держави у сфері економічної безпеки та можливості його імплементації в Україні»* – розкрито сутність

політики протидії загрозам національним інтересам у сфері економічної безпеки у Федеративні Республіці Німеччині та Китайській Народній Республіці; досліджено особливості забезпечення економічної безпеки у США та Японії; узагальнено зарубіжний досвід з точки зору можливостей його використання в Україні.

Установлено, що важливою рисою законодавства в країнах із розвинутою економікою, яким забезпечується протидія загрозам національним інтересам у сфері економічної безпеки, є імплементація засад, визначених міжнародними правовими актами. Узагальнення зарубіжного досвіду щодо протидії загрозам національним інтересам у сфері економічної безпеки вказує на загальні для всіх демократій базові принципи забезпечення економічної безпеки у демократичному суспільстві. Так, у процесі формування концепції економічної безпеки будь-якої держави вихідним є поняття «загроза», що є ключовою категорією в більшості із зарубіжних досліджень у сфері економічної науки. Оцінка загроз економічній безпеці держави потребує системного моніторингу макроекономічних явищ та аналізу їх впливу на рівень економічної безпеки держави. У цьому контексті, з'ясовано, що незалежні мозкові центри на запит відповідних урядових структур, які приймають управлінські рішення, спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, на початковому етапі аналізують та проводять моніторинг ситуації, що склалася в окремому секторі безпеки, і надають попередні рекомендації. Далі створюють робочі групи із розробки сценаріїв загроз та генерування управлінських рішень.

За результатами аналізу зарубіжного досвіду обґрунтовано, що можливість ефективно протидії зовнішнім загрозам економічній безпеці держави виникає лише за умови внутрішньої збалансованості національних економічних інтересів та здатності вчасно упереджувати внутрішні загрози економічній безпеці держави.

Проаналізовано досвід регулювання протидії зовнішнім загрозам економічній безпеці країн (Федеративної Республіки Німеччина, США, Китайської Народної Республіки, Японії), які належать до країн з розвинутою економікою. Доведено, що головним каталізатором потенційних загроз економічній безпеці високорозвинених країн є їх висока ресурсна залежність від країн-партнерів та проблема енергозалежності. Виходячи з цього різні країни знаходять різні шляхи розв'язання цієї проблеми: через диверсифікацію джерел сировини, кооперацію країн-імпортерів енергоресурсів, пошук альтернативних джерел енергії, розроблення енергоощадних технологій, економію енергоресурсів, створення стратегічних запасів тощо. Також у країнах з високим рівнем розвитку економіки, зокрема США, Японії, країн – членів ЄС склався превентивний підхід до забезпечення економічної безпеки держави, найголовнішим і найскладнішим завданням якого є прогнозування та запобігання загрозам економічній безпеці, а не аналіз її негативних наслідків після порушення стану безпеки.

Проведено аналіз функціонування системи забезпечення економічної безпеки країн із розвинутою економікою, який свідчить, що ключовим

елементом системи забезпечення економічної безпеки держави є ефективний механізм визначення загроз національним економічним інтересам, що створюють безпосередню небезпеку національній економічній системі, порушуючи цим самим макроекономічну рівновагу та процес суспільного відтворення. Установлено головну відмінність у західному та пострадянському підході до забезпечення економічної безпеки, яка полягає в тому, що в європейській та американській науковій думці вихідною категорією економічної безпеки є зовнішня загроза економічній безпеці, тоді як науковці із пострадянських країн виділяють і зовнішні, і внутрішні загрози з акцентом саме на внутрішніх, оскільки тривала дія внутрішніх загроз перетворюється в системні загрози, що робить їх національну економіку більш уразливою до зовнішніх загроз.

Узагальнення зарубіжного досвіду високорозвинених країн із забезпечення економічної безпеки дає підстави зазначити, що основні напрями державної політики у сфері економічної безпеки мають бути спрямовані на формування умов для мінімізації виникнення загроз, а не вжиття політичних, управлінських та економічних заходів ситуативного реагування на них.

З точки зору можливостей використання зарубіжного досвіду в Україні необхідно враховувати схожість завдань, цілей, пріоритетів національних стратегій, а також рівень економічного розвитку, рівень розвитку інститутів публічного управління, забезпечення контролю за економічною безпекою, застосовуючи системний підхід та порівняльний аналіз.

У **п'ятому розділі** – *«Удосконалення державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки»* – розглянуто пріоритетні напрями вдосконалення державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки та важелі забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії та глобалізаційних перетворень; запропоновано й обгрунтовано науково-практичні підходи до впровадження розробленої Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, метою якої є підвищення ефективності функціонування загальнодержавної системи забезпечення економічної безпеки з урахуванням існуючих та потенційних загроз національним інтересам в економічній сфері для України.

В умовах глобалізації та збройної агресії з боку Російської Федерації деталізовано виклики, які стоять перед Україною, зокрема: структурні та інституційні трансформації у всіх сферах суспільного життя; стирання (розмиття) кордонів внаслідок активізації процесів економічної інтеграції, перерозподілу зон впливу; військові дії на території України; зростання дефіциту енергетичних ресурсів; зниження рівня розвитку людського потенціалу та ін.

Розроблено модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, сутність якої полягає у створенні ефективних державно-управлінських механізмів, що має забезпечити реалізацію державної політики у сфері національної безпеки,

спрямованих на виконання державно-управлінських завдань щодо реалізації державної економічної політики, спрямованої на ефективний захист національних інтересів в економічній сфері (рис. 3).

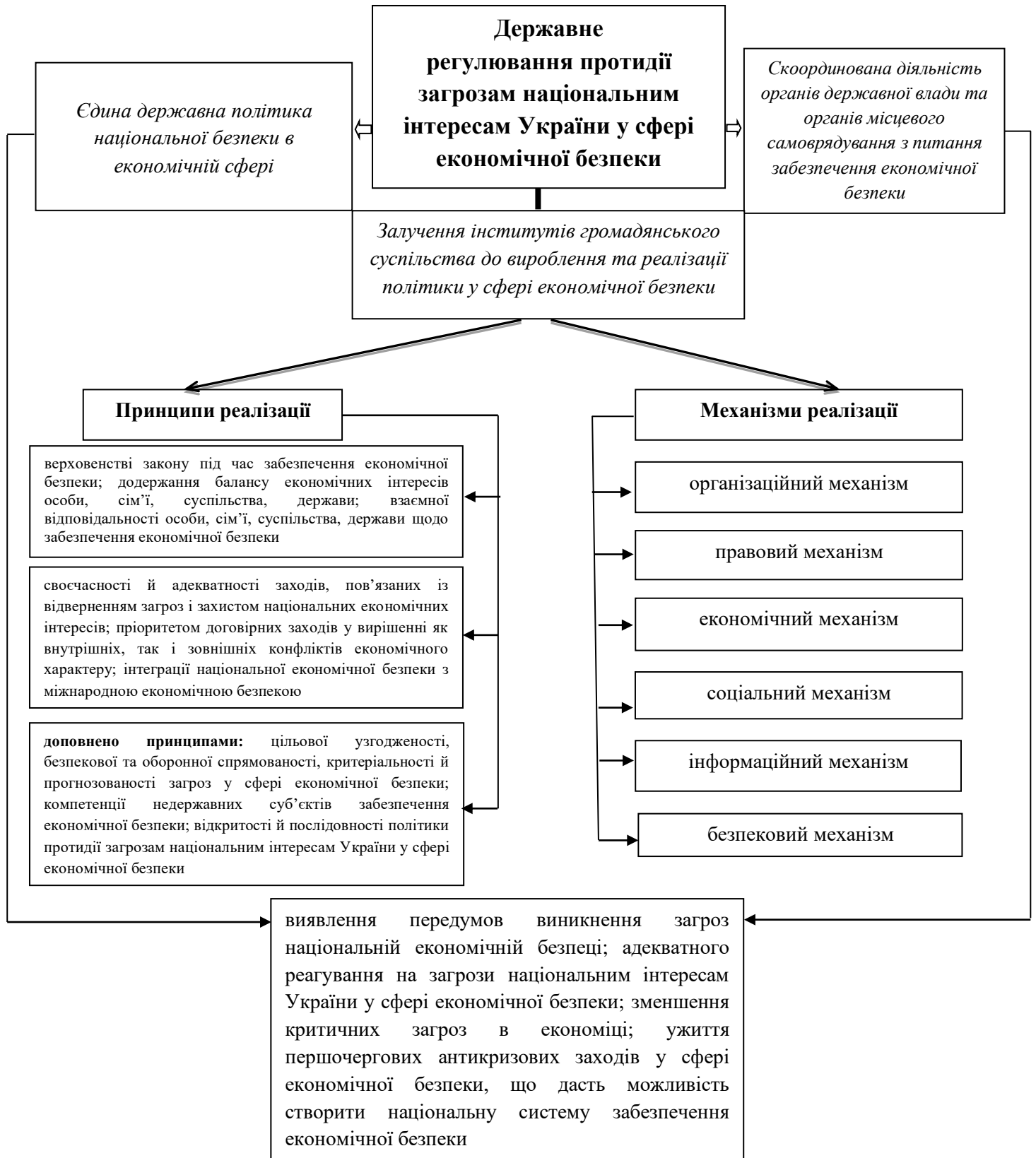

Рис. 3. Модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки

У процесі дослідження автором визначено пріоритетні напрями вдосконалення державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Перший напрям передбачає реформування системи державного управління в економічній сфері. Сутність зазначеного напрямку полягає в потребі проведення реформи в економічній сфері, що передбачає вжиття заходів щодо підвищення спроможності національної економіки забезпечити свій незалежний розвиток, стабільність інститутів громадянського суспільства, достатній оборонний потенціал держави за різних несприятливих умов і подій, а також здатність країни захистити власні інтереси від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Зусилля держави, в першу чергу, мають бути спрямовані на побудову ефективної інституційної платформи, що сприятиме стабілізації економічних процесів в країні, що передбачає удосконалення економічної моделі держави через збалансування наглядових (держава) та регуляторних (ринок) функцій щодо основних ринків економіки: банківського, фондового та страхового.

Другий напрям орієнтований на вдосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення організації та формування системи економічної безпеки в контексті національної безпеки, зокрема модернізації чинного законодавства, приведення його у відповідність з вимогами щодо забезпечення економічної безпеки, пов'язаної з реформою системи національної безпеки, що, у свою чергу, тісно пов'язана з питаннями консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів щодо виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації.

Третій напрям спрямований на розвиток безпекових та оборонних спроможностей України щодо протидії загрозам економічній безпеці, що забезпечить створення національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці в економічній сфері, оперативне реагування на кризові та надзвичайні ситуації, системної протидії організованим економічній злочинності та «тінізації» економіки.

Четвертий напрям – це формування міжнародного економічного іміджу України як повноцінного члена міжнародної спільноти, що забезпечить її міжнародне визнання світовим співтовариством, закріплення її статусу в міжнародних організаціях що передбачає підтримку в проведенні економічних реформ в Україні.

Сутність зазначеного напрямку полягає в потребі ефективного використання бюджетних коштів, міжнародної економічної допомоги та ресурсів міжнародних фінансових організацій, дієвого контролю за станом державного боргу.

Геополітичний вектор України спрямований на співробітництво з ЄС, проте таке членство має переваги і недоліки (табл. 1).

SWOT–аналіз потенціалу співпраці України з ЄС

S - Strengths (сильні сторони)	W - Weaknesses (слабкі сторони)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне регіональне розташування України як ключового транзитного пункту між Азією та Європою. 2. Використання переваг міжнародного транспортного коридору TRACEKA¹. 3. Участь у Європейській системі безпеки і гарантування територіальної цілісності. 4. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС. 5. Зниження митних тарифів і врегулювання стану торговельного балансу України. 6. Спрощення процесу захисту прав людини у міжнародних інституціях. 7. Вільне пересування населення, як наслідок безвізового режиму, що сприятиме розширенню можливостей вибору місця навчання, роботи і відпочинку. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Застаріла матеріально-технічне забезпечення ключових галузей національної економіки, транспортної інфраструктури. 2. Сировинний характер експорту України. 3. Зниження значення індексу покриття експортом імпорту. 4. Зростання обсягів імпорту продукції з високою часткою обробки та наявності технологічної складової. 5. Диспропорції у цінній політиці товарів України та країн ЄС.
O - Opportunities (можливості)	T - Threats (загрози)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Активізація міжнародного співробітництва приморських регіонів. 2. Розвиток АПК України та зростання обсягів експорту сільськогосподарської продукції. 3. Інтенсифікація зовнішньої торгівлі. 4. Диверсифікація експортно/імпоротної структури України. 5. Посилення співпраці України із прикордонними областями держав-сусідів та зонами вільної торгівлі. 6. Створення зон вільної торгівлі із держави-сусідами. 7. Поява нових ринків збуту. 8. Підвищення інвестиційної привабливості України. 9. Доступ до інформаційного ресурсу ЄС. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Посилення територіальних, геополітичних та релігійних суперечок. 2. Зростання конкуренції щодо торгівлі Україною продукцією важкого машинобудування та металургії. 3. Диспропорції в торговій спеціалізації України. 4. Перетворення України на «сировинний придаток» Європи. 5. Критичне збільшення кількості мігрантів з України. 6. Поглиблення демографічної кризи в Україні. 7. Погіршення відносин з країнами СНД². 8. Розташування на території України екологічно шкідливих підприємств. 9. Втрата національної ідеї, самобутності українського народу, неможливість захищення національних інтересів через необхідність потсупок ключовим країнам ЄС.

Примітка. Складено автором

П'ятий напрям доцільно спрямувати на взаємодію з експертним середовищем і залучення недержавних організацій та громадськості до систематичних і неупереджених заходів для системного моніторингу

¹ **TRACEKA** (Transport Corridor Europe Caucasus Asia) – транспортний коридор (Європа — Кавказ — Азія), що є компонентом міждержавної програми Tacis

² **СНД** – регіональна міжнародна організація, до якої входить низка пострадянських країн. Країни СНД (Азербайджан, Казахстан, Білорусь, Киргизстан, Вірменія, Молдова, Туркменістан, Таджикистан, Узбекистан).

макроекономічних явищ та аналізу їх впливу на рівень економічної безпеки держави з метою оцінки загроз економічній безпеці держави.

Визначено організаційні-правові, соціально-економічні та політико-дипломатичні важелі забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії та глобалізаційних перетворень.

Організаційні-правові важелі передбачають комплекс системних заходів організаційно-правового характеру, що запроваджуються органами державної влади, до компетенції яких належать питання виявлення та ідентифікація загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки та протидія їм тощо. *Соціально-економічні важелі* передбачають створення з боку держави сприятливих умов, спрямованих на стимулювання економічного зростання і підвищення рівня зайнятості населення; забезпечення його високої ділової активності; відновлення довіри до вітчизняних фінансових інститутів тощо. *Політико-дипломатичні важелі* передбачають комплекс політичних і дипломатичних заходів у сфері зовнішніх зносин, що спрямовані на створення сприятливих зовнішньополітичних, соціально-економічних та безпекових умов для зміцнення політичного діалогу із широкого спектра зовнішньополітичних, соціально-економічних та безпекових питань, що передбачає поступову конвергенцію у сфері зовнішньої і безпекової політики, формування мережі союзництва як з окремими державами, так і з міжнародними безпековими організаціями; відновлення територіальної цілісності Української держави та відшкодування завданих втрат тощо.

Зазначено, що правовим механізмом реалізації завдань державної політики економічної безпеки має стати розроблення Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Концепція є правовим документом, у якому викладено систему поглядів на способи формування якісно нової державної економічної політики, спрямованої на виявлення загроз економічній безпеці та вироблення політики держави щодо їх нейтралізації.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розв'язано актуальну наукову проблему, що полягає в розробленні комплексного підходу до формування державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки в науці державного управління, обґрунтуванні концептуально-методологічних засад розуміння його сутності та особливостей реалізації. Отримані узагальнюючі положення дали підстави сформулювати відповідні висновки та розробити окремі пропозиції.

1. На основі аналізу стану розробки наукової теми та розгляду теоретичних підходів до неї встановлено, що кризова ситуація в країні та збройна агресія з боку Російської Федерації значно посилили необхідність ґрунтовного визначення й детального дослідження не тільки категорій національних інтересів та економічної безпеки держави, а і її складових протидії загрозам національним інтересам та системи забезпечення економічної

безпеки держави, від синергетичного ефекту взаємодії яких залежить безпека держави в економічній, безпековій та інших сферах держави і суспільства. Доведено, що захист національних інтересів, особливо в економічній сфері, є базисом, основою економічної незалежності держави.

2. Розкрито ціннісний аспект національних інтересів як ключового об'єкта економічної безпеки України, до яких належать: захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України; забезпечення економічної стабільності через самодостатність, стабільність та конкурентоспроможність національної економіки; розвиток сектору безпеки і оборони; зміцнення політичної і соціальної стабільності в суспільстві; утвердження позитивного зовнішньополітичного іміджу держави; створення умов для розвитку духовності населення, покращення фізичного здоров'я нації; збереження інтелектуального та наукового потенціалу країни, урегулювання питання мобільності молоді; розвиток інституцій громадянського суспільства.

3. Розвинено понятійно-категоріальну базу науки державного управління у сфері забезпечення економічної безпеки. Зокрема, сформульовано визначення таких понять: «формування державної політики у сфері економічної безпеки», «реалізація державної політики у сфері економічної безпеки», «національні інтереси у сфері економічної безпеки», «захист національних інтересів у сфері економічної безпеки», «система державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «громадський контроль за забезпеченням економічної безпеки».

4. На основі системного аналізу розглянуто нормативно-правову базу з питань державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки. Зазначено, що формування національної правової системи економічної безпеки проходить складний процес гармонізації за міжнародно-правовими та загальноєвропейськими стандартами.

Аналіз національного законодавства, що регулює забезпечення національної безпеки в економічній сфері, здійснює захист національних економічних інтересів України на національному і міжнародному рівнях, реагує на загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки, дав змогу виявити основні проблеми системного законодавчого й правового регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки: низький рівень правового регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки; відсутність концептуальної правової бази з питань урегулювання механізмів своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці в економічній сфері; відсутність спеціального комплексного законодавчого акта, спрямованого на виявлення та ідентифікацію всіх загроз національним

інтересам України у сфері економічної безпеки з метою зменшення критичних ризиків та загроз в економіці; відсутність Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки; наявність у чинній нормативно-правовій базі недоліків, що спричиняють розвиток зловживань у сфері економічної безпеки; відсутність дієвого правового механізму громадського контролю за економічним станом держави та адекватним державним реагуванням на загрози національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

6. Установлено джерела наявних і можливих загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки та розкрито їх зміст. Серед наявних і можливих загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки є: зовнішня агресія Російської Федерації проти України; нестабільність національної валюти; скорочення іноземних інвестицій; нестійкий характер зовнішньої торгівлі; зростання обсягів зовнішнього боргу; залежність держави у сфері постачання енергоносіїв; незначна частка інноваційної продукції; неефективне державне регулювання економіки тощо.

7. Досліджено сучасний стан і виявлено проблемні питання державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, зокрема: недосконалість нормативно-правової бази з регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки; послаблення системи державного регулювання і контролю за процесом реалізації національних інтересів в економічній сфері; відсутність цілісності та системності державно-управлінських впливів на загрози у сфері економічної безпеки; проблеми інституціонального забезпечення економічної безпеки держави на регіональному рівні тощо.

8. Проаналізовано зарубіжний досвід країн з розвинутою економікою (Федеративної Республіки Німеччини, США, Китайської Народної Республіки, Японії), який свідчив, що можливість ефективно протидіяти зовнішнім загрозам національним інтересам держави у сфері економічної безпеки виникає в умовах балансу національних економічних інтересів та спроможності своєчасно попереджувати виникнення внутрішніх загроз національним інтересам держави у сфері економічної безпеки. З'ясовано, що значну роль відіграють «незалежні мозкові центри» («think tank»), спрямовані на захист національних інтересів держави у сфері економічної безпеки шляхом здійснення аналізу та моніторингу ситуації на початковому етапі та виробленні практичних рекомендацій для органів влади. Доведено, що для країн з розвинутою економікою, зокрема США, Японії, країн – членів ЄС характерний превентивний підхід до протидії загрозам національним інтересам держави у сфері економічної безпеки, ключовою ціллю якого є попередження та прогнозування загроз, а не аналіз негативних результатів управлінських рішень у вказаній сфері.

Наголошено, що проведений аналіз досвіду країн із розвинутою економікою дасть можливість визначити напрями щодо формування якісно нової державної економічної політики, спрямованої на виявлення загроз

економічній безпеці та вироблення політики держави щодо їх нейтралізації, а також дасть змогу визначити шляхи підвищення ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час організації та вжиття заходів протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

9. Розроблено модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, яка передбачає скоординованість дій та провадження органами публічного управління єдиної державної політики у сфері економічної безпеки.

10. Запропоновано перспективні напрями удосконалення державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, зокрема: реформування системи державного управління в економічній сфері; удосконалення законодавчого та нормативно-правового забезпечення організації та формування системи економічної безпеки у контексті національної безпеки; розвиток безпекових та оборонних спроможностей України щодо протидії загрозам економічній безпеці; формування міжнародного економічного іміджу України як повноцінного члена міжнародної спільноти; взаємодія з експертним середовищем і залучення недержавних організацій та громадськості до систематичних і неупереджених заходів для системного моніторингу макроекономічних явищ та аналізу їх впливу на рівень економічної безпеки держави з метою оцінювання загроз економічній безпеці держави. До важелів забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії та глобалізаційних перетворень віднесено: організаційні-правові, соціально-економічні та політико-дипломатичні.

11. Розроблено проект Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки. У цьому проекті викладено систему поглядів на способи формування якісно нової державної економічної політики, спрямованої виявити загрози економічній безпеці та сформулювати політику держави щодо їх нейтралізації з метою підвищення ефективності функціонування загальнодержавної системи забезпечення економічної безпеки з урахуванням існуючих та потенційних загроз національним інтересам в економічній сфері для України.

Зазначений проект Концепції доцільно запропонувати для розгляду Раді національної безпеки і оборони України як органу стратегічного управління національною безпекою, що координує та контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, який має рекомендувати наведені вище ініціативи Міністерству розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, що забезпечує формування та реалізує державну політику з економіки і торгівлі.

12. Наукові результати дисертаційного дослідження дають підстави запропонувати практичні рекомендації органам державної влади, які є суб'єктами законодавчої ініціативи та в компетенції яких є формування нормативно-правового забезпечення щодо захисту національних економічних інтересів України на національному і міжнародному рівнях, а саме необхідно:

1) провести реформування державної політики національної безпеки в економічній сфері, що забезпечить підвищення ефективності функціонування загальнодержавної системи забезпечення економічної безпеки з урахуванням існуючих та потенційних загроз національним інтересам в економічній сфері для України; виявлення та ідентифікацію загроз національним інтересам України у сфері економічної безпеки; розвиток безпекових та оборонних спроможностей України щодо протидії загрозам економічній безпеці; оперативне реагування на кризові та надзвичайні ситуації в економіці; системної протидії організованій економічній злочинності та «тінзації» економіки; формування міжнародного економічного іміджу України як повноцінного члена міжнародної спільноти; взаємодію з експертним середовищем і залучення недержавних організацій та громадськості до систематичних і неупереджених заходів для системного моніторингу макроекономічних явищ та аналізу їх впливу на рівень економічної безпеки держави;

2) здійснити модернізацію наукового, інформаційно-технічного та кадрового забезпечення, що сприятиме упровадженню в практичну діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки передового вітчизняного і зарубіжного досвіду у сфері економічної безпеки; розробленню та реалізації сучасних наукових, інформаційно-технічних проєктів, концепцій, доктрин, стратегій, програм, планів та вжиттю окремих заходів; навчанню і підвищенню рівня інформованості суб'єктів забезпечення національної безпеки з особливих питань протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Шевчук І. В. Забезпечення економічної безпеки України: сучасні загрози та проблеми державного регулювання : монографія. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. 365 с.

2. Шевчук І. В. Тіньова економіка як загроза безпеці України в економічній сфері. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Київ, 2016. № 12. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=1176>.

3. Шевчук І. В. Державні механізми протидії рейдерству в корпоративному секторі України. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2017. № 1 (61). С. 325–301.

4. Шевчук І. В. Рейдерство та корпоративний шантаж (грінмейл) як загроза економічній безпеці України. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2017. № 2 (62). С. 231–240.

5. Шевчук І. В. Сутність та специфічні ознаки корпоративного шантажу (грінмейлу) як «легальної» схеми рейдерського захоплення. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2017. № 4 (64). С. 136–146.

6. Шевчук І. В. Корупційна складова як чинник дестабілізації та загроза економічній безпеці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Київ, 2017. № 12. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=1192>.
7. Шевчук І. В. Загрози економічній безпеці України в умовах політико-економічних реалій. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2018. № 1. С. 175–185.
8. Шевчук І. В. Роль національних інтересів в забезпеченні економічної безпеки України та формуванні державної політики. *Право та державне управління*. Запоріжжя, 2018. № 1 (30). Т. 2 С. 52–55.
9. Shevchuk I. V. National interests and national values in the system of national security of the state. *European Applied Sciences*. Germany, Stuttgart, 2018. № 2. P.10–13.
10. Shevchuk I. V. Geopolitical location of Japan as a factor of the transformational processes in the field of national economic security. *The USA Journal of Applied Sciences*. Germany, Stuttgart, 2018. № 1. P.18–19.
11. Shevchuk I. V. Economic security as the basis of national security the United States of America. *European Applied Sciences*. Germany, Stuttgart, 2018. № 5. P.21–23.
12. Шевчук І. В. Інноваційний розвиток національної економіки Китайської народної республіки як чинник забезпечення економічної безпеки держави. *Право та державне управління*. Запоріжжя, 2018. № 4. С. 120–123.
13. Шевчук І. В. Забезпечення економічної безпеки у Федеративній республіці Німеччина. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. Одеса, 2018. Вип. 7. С. 77–80.
14. Шевчук І. В. Сутність категорії «економічна безпека держави» в контексті захисту національних інтересів держави. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2018. № 2 (66). С. 211–217.
15. Шевчук І. В. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки України в контексті захисту національних інтересів держави. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2018. № 67–68. С. 313–321.
16. Шевчук І. В. Концептуальні основи системи економічної безпеки України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. Одеса, 2018. № 8. С. 109–112.
17. Шевчук І. В. Implementation of foreign experience in securing the country's economic security: priorities for Ukraine. *European Journal of Humanities and Social Sciences*. Vienna, 2019. № 1. P. 192–195.
18. Шевчук І. В. Методичні засади оцінки економічної безпеки держави *Право та державне управління*. Запоріжжя, 2019. № 2 (35). Т. 2. С. 151–155.
19. Шевчук І. В. Стратегічні орієнтири України в сфері економічної безпеки в умовах глобалізаційних перетворень. *Інвестиції: практика і досвід*. Київ, 2019. № 14. С. 53–57.

20. Шевчук І. В. Китай як пріоритетний стратегічний партнер України в сфері економічної безпеки в умовах глобалізаційних викликів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. Київ, 2019. № 7. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1463>.

21. Шевчук І. В. Захист національних інтересів держави як імператив геостратегії України. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2019. № 1–2 (69–70). С. 167–175.

22. Шевчук І. В. Механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2019. Том 18. № 4 (72). С. 92–105.

23. Shtangret A., Melnyk N., Shevchuk I., Sydoruk I., Shyra T. Information Support for the Management of the Economic Security of High-tech Enterprises. Advanced Computer Information Technologies ACIT. IEE Czechoslovakia section. № 9. 2019. P. 350–354. Авт.: с. 352. Стаття проіндексована у науковометричній базі Scopus.

24. Havlovska N., Iliashenko O., Konoplina O., Shevchuk I., Hlynska A., Pryt V. Strategic Adaptation as a Way of Managing Organizational Changes in the Context of Implementing a Safety Oriented Enterprise Management Approach. TEM JOURNAL-TECHNOLOGY EDUCATION MANAGEMENT INFORMATICS. 2020. 9 (3). P. 1053–1061. Авт.: с. 1053 Стаття проіндексована у науковометричній базі Web of Science.

25. Nikonenko U., Medynska T., Bilotskyi O., Baran M., Shevchuk I. Analysis of institutional factors as part of the component of economic freedom as a background of improvement of structural proportions in the context of improving governance. *Business, Management and Education*, 18(2), 206–225. Авт.: с. 206–207. Стаття проіндексована у науковометричній базі Scopus.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

26. Шевчук І. В. Удосконалення депозитарної системи України як механізм державної протидії недружньому поглинанню. *Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез V Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 7 грудня 2016 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. С. 108–109.

27. Шевчук І. В. Сутність та основні заходи протидії рейдерству в корпоративному секторі України. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез XXII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів* (м. Хмельницький, 24 березня 2018 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. С. 276–279.

28. Шевчук І. В. Тактики й інструменти протидії рейдерству як загрози економічній безпеці України. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Шістнадцяті юридичні читання»* (м. Хмельницький, 20–21 жовт. 2017 р.) [у 2 ч.]. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. Ч. 2. С. 61–63.

29. Шевчук І. В. Основні заходи протидії рейдерству як загрозі економічній безпеці України. *Національна безпека України: актуальні проблеми правового забезпечення*: матеріали Всеукраїнського науково-практичного круглого столу (Дніпро, 27 жовт. 2017 р.). Дніпро : ДВНЗ «Національний гірничий університет». 2017. С. 135–138.

30. Шевчук І. В. Корупція – як ключова загроза національній безпеці в економічній сфері. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави*: зб. тез XXII щорічна звітна наукова конференція науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів (м. Хмельницький, 24 березня 2018 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. С. 239–241.

31. Шевчук І. В. «Тінізація» економіки як загроза національній безпеці України в економічній сфері. *Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 30–31 берез. 2018 р.). Дніпро : Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2018. Ч. 2. С. 175.

32. Шевчук І. В. Захист економічної безпеки держави в умовах пріоритету гео економічної парадигми міжнародних відносин. *Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації*: збірник тез XV Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференція молодих вчених (м. Тернопіль, 29-30 березня 2018 р.). Тернопіль : Тернопільський національний економічний університет, 2018. С. 55–56.

33. Шевчук І. В. Генеза поняття «національні інтереси» та їх значення для національної безпеки держави. *Соціально-гуманітарний вісник*: збірник наукових праць Харків : Наукове товариство «Наука та знання», 2018. Вип. 18–19. С. 160–161.

34. Шевчук І. В. Пріоритети державної політики щодо забезпечення національної безпеки в економічній сфері. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: збірник наукових праць XXXIV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 30 берез. 2018 р.). Переяслав-Хмельницький : ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018. Вип. 34. С. 44–45.

35. Шевчук І. В. Ключові загрози національній безпеці держави в економічній сфері. *Емерджентність економічних систем у сфері управління суспільним розвитком*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Черкаси, 18-19 квітня 2018 р.). Черкаси : Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, 2018. С. 60–62.

36. Шевчук І. В. Інституційна складова системи забезпечення національної безпеки в економічній сфері. *Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 2 квітня 2018 р.). Полтава : Центр фінансово-економічних наукових досліджень. Ч. 2. С. 10–11.

37. Шевчук І. В. Концептуальні засади безпеки в економічній сфері в контексті захисту національних інтересів держави. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю, присвяч. 100-річчю держ. служби в Україні (м. Київ, 25 травня 2018 р.): у 5 т. Київ : НАДУ, 2018. Т. 2. С. 147–149.

38. Шевчук І. В. Проблемы обеспечения экономической безопасности Китайской Народной Республики в условиях интернационализации экономики. *Corporate governance: strategies, technology, processes*: II International scientific conference (Leipzig, October 26, 2018.) Leipzig, Germany : Leipzig University. P. 55–57.

39. Шевчук І. В. Вплив географічного чинника на процес забезпечення економічної безпеки Японії. *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 р.): у 2 ч. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. Ч. 1. С. 107–109.

40. Шевчук І. В. Вплив глобалізаційних процесів на стан економічної безпеки України. *Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 7 листопада 2018 р.). Одеса : Одеський національний технічний університет, 2018. С. 112–113.

41. Шевчук І. В. Домінування економічної складової у Стратегії національної безпеки США 2018 року: уроки для України. *Україна в системі сучасного міжнародного правопорядку та Європейської інтеграції: загальнотеоретичні та практичні проблеми*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18 грудня 2018 р.). Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 14–15.

42. Шевчук І. В. Основні складові економічної безпеки України: законодавче та доктринальне визначення. *Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком*: матеріали XII Регіональної науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Дніпро, 30 листопада 2018 р.). Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. С. 305–306.

43. Шевчук І. В. Ключові фактори забезпечення економічної безпеки України: актуальні питання сьогодення: *Соціально-гуманітарний вісник*: збірник наукових праць. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2018. Вип. 24. С. 162–163.

44. Шевчук І. В. Рівні економічної безпеки. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (м. Київ, 30 листопад 2018 р.) / за заг. ред. В. С. Куйбіди, О. М. Петроє, І. О. Дегтярьової. Київ : НАДУ, 2018. С. 375–377.

45. Shevchuk I. V. Actualization of the state regulation of counteraction to threats to Ukraine's national interests of in economic sector: safety measuring.

European experience and its application in training of economics and management: Innovative educational technologies (Poland, 21–31 January 2019). Poland : WSBiP, 2019. 134–136.

46. Shevchuk I. V. Dominantity of decentralization processes as a preliminary provision for the provision of economic security of the state. *Digital and Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: international Scientific Conference* (Kielce, January 25th, 2019). Kielce, Poland : Baltija Publishing. P. 77–78.

47. Шевчук І. В. Перспективи співпраці України з МВФ в умовах забезпечення економічної безпеки держави. *Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23 квітня 2019 р.) / за ред. О. Г. Турченко. Вінниця : Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2019. С. 210–213.

48. Шевчук І. В. Особливості державної політики Федеративної Республіки Німеччини в економічній сфері. *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів*: матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (м. Київ, 24 травня 2019 р.): у 5 т. / за заг. ред. А.П. Савкова, М.М. Білинської, О.М. Петроє. Київ : НАДУ, 2019. Т. 3. С. 93–94.

49. Shevchuk I.V. Threats to economic security under the conditions of activation of globalizations processes. *International conference on economics, accounting and finance* (Prague, July 02-04, 2020). Prague, Czech Republic. P. 19.

50. Шевчук І. В. Правовий механізм державного регулювання у сфері економічної безпеки. *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2020. С. 97–99.

АНОТАЦІЯ

Шевчук І. В. Державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. – Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Київ, 2021.

У дисертаційному дослідженні здійснено наукове обґрунтування державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки. Розвинено понятійно-категоріальну базу науки державного управління у сфері забезпечення економічної безпеки. Зокрема, сформульовано визначення таких понять: «формування державної політики у сфері економічної безпеки», «реалізація державної політики у сфері економічної безпеки», «національні інтереси у сфері економічної безпеки», «захист національних інтересів у сфері економічної безпеки», «система

державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки», «громадський контроль за забезпеченням економічної безпеки».

Визначено й охарактеризовано механізми державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки, зокрема організаційний, правовий, економічний, соціальний, інформаційний та безпековий. Розроблено модель державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Запропоновано перспективні напрями удосконалення державного регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки та важелі забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії та глобалізаційних перетворень. Розроблено проект Концепції протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки.

Ключові слова: державне управління, державне регулювання, механізми державного регулювання, національна безпека, економічна безпека, державна політика у сфері економічної безпеки, національні інтереси у сфері економічної безпеки, протидія загрозам національним інтересам у сфері економічної безпеки.

ANNOTATION

Shevchuk I. V. State regulation of counteraction to threats to the national interests of Ukraine in the sphere of economic security. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for a Doctor of Science Degree in Public Administration, specialty 25.00.05 – Public Administration in the field of public security and public order. – Institute for Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation research has made the scientific substantiation of state regulation of counteraction to threats to national interests of Ukraine in the field of economic security and solved the actual scientific problem, which consists in the development of a comprehensive approach to the formation of effective mechanisms of state regulation of counteraction to threats to the national interests of Ukraine in the field of economic security in science, substantiation of conceptual and methodological bases of understanding of its essence and features of implementation.

Perspectives have been identified for the study of this sphere, aimed at creating a reliable system of economic security as part of a comprehensive system of guaranteeing the national security of Ukraine, where the state as a guarantor of the protection of national economic interests must constantly investigate both real and prospective threats and economic threats protect and consider the relationship between economic security and the military and their relationship to ensure the

development of a socially oriented national economy and strengthening its defense capability. The conceptual and categorical basis of the science of public administration in the sphere of economic security has been developed. In particular, the definitions of such concepts are formulated: «formation of state policy in the field of economic security», «implementation of state policy in the field of economic security», «national interests in the field of economic security», «protection of national interests in the field of economic security», «system of state regulation counteracting threats to the national interests of Ukraine in the field of economic security», «state regulation counteracting threats to the national interests of Ukraine in the field of economic security», «mechanisms of state regulation counteracting threats to the national interests of Ukraine in the field of economic security», «public control over economic security».

The mechanisms of state regulation of counteracting threats to the national interests of Ukraine in the sphere of economic security, in particular organizational, legal, economic, social, information and security, have been identified and characterized. A model of state regulation of counteracting threats to the national interests of Ukraine in the field of economic security has been developed. The sources of existing and possible threats to the national interests of Ukraine in the field of economic security were identified and their contents were revealed.

The current state is investigated and the problems of state regulation of counteracting threats to the national interests of Ukraine in the sphere of economic security are identified. Foreign experience of countries with developed economies (Germany, USA, China, Japan) in countering economic security threats is analyzed. It has been proved that in countries with high level of economic development, in particular the USA, Japan, EU member states, a preventive approach to ensuring the economic security of the state, whose main and most difficult task is to predict and prevent threats to economic security, and not to analyze its negative consequences after security breach.

The perspectives of improving the state regulation of counteracting the threats to the national interests of Ukraine in the sphere of economic security and the leverage of ensuring the economic security of Ukraine in the conditions of external aggression and globalization transformations have been adopted. A promising model for the development and enhancement of state regulation of counteracting threats to Ukraine's national interests in the field of economic security has been developed.

A draft Concept on Countering Threats to the National Interests of Ukraine in the Field of Economic Security has been developed, which outlines a system of views on ways to formulate a qualitatively new economic policy aimed at identifying threats to economic security and formulating a state's policy to neutralize them in order to increase the efficiency of the national security system functioning.

Keywords: public administration, state regulation, mechanisms of state regulation, national security, economic security, state policy in the field of economic security, national interests in the field of economic security, counteracting threats to national interests in the field of economic security.

Підписано до друку 11.01.2021
Формат 148x210 мм. Обл.-вид. арк. 1,5.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1805 від 25.05.2004
Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів державної
служби зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536 -14-85